

Latvijas Kultūras akadēmija
Starpkultūru komunikācijas un svešvalodu katedra

ROLANDA ŠIMMELPFENNIGA LUGAS „HIER UND JETZT“
TULKOJUMS LATVIEŠU VALODĀ

Bakalaura darbs

Autore:
Akadēmiskās bakalaura augstākās izglītības programmas “Mākslas”
Starpkultūru sakaru Latvija - Vācija apakšprogrammas
4. kursa studente Alise Ausmane
(ID Nr. 20104001)

Darba vadītāja:
lekt., Mg. philol. Laila Niedre

Rīga

2014

SATURS

IEVADS.....	3
1. ROLANDS ŠIMMELPFENNIGS UN VIŅA LUGA „ŠEIT UN TAGAD”.....	5
2. LUGAS „ŠEIT UN TAGAD” ANALĪZE.....	8
2.1. Teksta analīze pēc ārējiem faktoriem.....	9
2.2. Teksta analīze pēc iekšējiem faktoriem.....	10
2.3. Teksta iedarbība.....	13
3. TULKOŠANAS PROBLEMĀTIKA DARBĀ „ŠEIT UN TAGAD”.....	14
3.1. No izejošā teksta atkarīgās tulkošanas problēmas.....	14
3.2. Pragmatiskās tulkošanas problēmas.....	15
3.3. Kultūras pāru specifiskās tulkošanas problēmas.....	18
3.4. Valodu pāru specifiskās tulkošanas problēmas	19
4. ROLANDA ŠIMMELPFENNIGA LUGAS „ŠEIT UN TAGAD” TULKOJUMS.....	23
NOBEIGUMS.....	86
TĒZES.....	87
AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS.....	88
ZUSAMMENFASSUNG.....	91
SUMMARY.....	92
PIELIKUMS	93

Roland Schimmelpfennig „Hier und Jetzt”

IEVADS

Latviešu teātris tā pirmsākumos ir veidojies spēcīgā vācu teātra ietekmē, jo tā pamatprincipus labi pārzināja pirmie latviešu profesionālā teātra vadītāji (piemēram, Ādolfs Alunāns), kā arī nākamo paaudžu aktieri un režisori (piemēram, Jēkabs Dukurs, Alekssis Mierlauks). Beidzoties otrajam pasaules karam Latvijas teātra repertuāros sāka dominēt padomju ideoloģiju balstoša dramaturģija, kā rezultātā vācu teātra un dramaturģijas ietekme būtiski samazinājās. Šodien vācu teātra kultūra daudzveidīgo māksliniecisko procesu un mākslinieku internacionālās atpazīstamības dēļ ir Eiropas avangardā¹, jauno vācu dramaturgu darbi rada lielu interesi arī Latvijas teātra nozarē.

Bakalaura darba autore divu kursa darbu ietvaros ir pētījusi vācu autoru darbu iestudējumus un to ietekmi uz Padomju Latvijas teātra dzīvi. Sava bakalaura darba tēmu, t.i., Rolanda Šimmelpfenniga (*Roland Schimmelpfennig*) lugas "Šeit un tagad" („*Hier und Jetzt*") tulkojumu latviešu valodā, autore ir izvēlējusies, vēloties bagātināt latviešu teātra repertuāru ar kādu no jaunākās paaudzes vācu dramaturģijas darbiem. Šīs lugas tulkojums latviešu valodā līdz šim nav veikts. Bakalaura darbs ir jaunrades darbs, kura ietvaros tiek veikts lugas tulkojums un tulkošanas procesa analīze.

Bakalaura darba mērķis ir veikt kvalitatīvu R. Šimmelpfenniga lugas „Šeit un tagad” tulkojumu latviešu valodā.

Darba mērķa sasniegšanai tiek izvirzīti šādi uzdevumi:

- 1) informācijas par autoru un autora radošās biogrāfijas apzināšana;
- 2) teorētiskās literatūras par autora rakstīšanas specifiku apzināšana un analīze;
- 3) tulkošanas problemātikas apzināšana un analīze;
- 4) darba tulkošana un rediģēšana .

Bakalaura darbam ir četras nodaļas. Pirmajā nodaļā tiek sniegta informācija par lugu „Šeit un tagad” un tās autoru, vācu dramaturgu Rolandu Šimmelpfennigu, otrajā nodaļā tiek veikta lugas teksta analīze pēc vācu tulkotājas un tulkošanas procesa pētnieces Kristiānes Nordas (*Christiane Nord*) izstrādātajiem tulkojamā teksta analīzes kritērijiem. Trešajā nodaļā

¹ Latvijas Jaunā teātra institūts. *Fokuss: vācu jaunā dramaturģija*. Pieejams: <http://www.theatre.lv/index.php?parent=991> [Skatīts: 2014, 1. maijā]

tiek parādīts ieskats bakalaura darba autores veiktajā tulkojamā teksta problemātikas analīzē, savukārt ceturtā nodaļa ir lugas „Šeit un tagad” tulkojums.

Darba autore studē starptautiskos kultūras sakarus starp Latviju un Vāciju, vislielāko uzmanību pievēršot vācu kultūras interpretācijai un tās nozīmei latviešu kultūrā. Bakalaura darba autore izvēlējās veikt jaunrades darbu, lai pielietotu studiju laikā iegūtās valodas un kultūras zināšanas.

1. ROLANDS ŠIMMELPFENNIGS UN VIŅA LUGA „ŠEIT UN TAGAD”

Rolands Šimmelpfennigs tiek dēvēts par savas paaudzes ietekmīgāko un visvairāk iestudēto vācu dramaturgu.² R. Šimmelpfennigs ir dzimis 1967. gadā Getingenē, Vācijā. Pēc studiju beigšanas pavadījis vairākus gadus Stambulā, strādājot par žurnālistu, Šimmelpfennigs atsācis studijas Minhenē, šoreiz apgūstot režijas mākslu. Kaut arī viņš tiek uzskatīts gan par dramaturgu, gan režisoru, vislielāko atzinību mākslinieks ir ieguvis tieši dramaturģijas nozarē. Vēra ņemams ir fakts, ka Šimmelpfenniga darbi ir tikuši iestudēti 40 pasaules valstīs, tostarp arī Latvijā.³ Latvijas teātros līdz šim ir iestudētas trīs autora lugas. Pirmais, kurš Latvijas teātra skatītājiem atklāja vācu autora lirisko un vieglas satīras pilno dramaturģiju, bija režisors Mārtiņš Eihe, kurš 2005. gadā Šimmelpfenniga lugu „Sieviete no pagātnes” uzveda uz Liepājas teātra skatuves.⁴ Trīs gadus vēlāk, turpinot R. Šimmelpfenniga dramaturģijas izpēti, šajā pašā teātrī, taču šoreiz režisora Rolanda Atkočūna vadībā, tika iestudēta luga „Arābu nakts”.⁵ Turpretī 2009. gadā M. Čehova Rīgas Krievu teātris skatītāju vērtējumam nodeva Ineses Mičules iestudēto Šimmelpfenniga lugu „Uz augšu 1-3”.⁶

Luga „*Hier und Jetzt*” jeb „Šeit un tagad” pirmo reizi tika iestudēta 2008. gadā Šveicē, Cīrihes teātrī (*Schauspielhaus Zürich*). Darba centrā ir jaunais pāris – Katja un Georgs, kuru kāzu svinības notiek vasaras vakarā zem klajas debess. Tiek daudz ēsts un dzerts, viesi ik pa brīdim paceļ glāzes un tēlaini raksturo Katjas un Georga nākotnes kopdzīves ainu. Darba tēma ir uzticība un nodevība, jo pavisam drīz kļūst skaidrs, ka Katja iemīlēsies citā vīrietī – Martinā, kurš arī atrodas starp kāzu viesiem. Laiks šajā darbā nespēlē nekādu lomu, nav būtiski, vai Katjas nodevība ir notikusi pagātnē, vai notiks nākotnē – Martins atrodas starp kāzu viesiem, un visi turpina kāzu mielastu. „Šeit un tagad” iekļaujas mūsdienu laikmeta kontekstā. Mūsdienu laikmetā, kad mainās vērtības, arī mīlestība un laiks kā jēdzieni un simboli ir ieguvuši pavisam citu vērtību un nozīmi. Laiks ir kļuvis mazsvarīgs. Vācu

² Werner Theurich. *Doppelte Schimmelpfennig-Premiere: Vier Pflaumen für ein Hallelujah*. Der Spiegel. 2010, 21. nov. Pieejams: http://www.spiegel.de/thema/roland_schimmelpfennig/ [Skatīts: 2014, 21. martā]

³ Theater Heidelberg. *Spielplan 2012*. Pieejams: <http://www.theaterheidelberg.de/spielplan/produktion/48> [Skatīts: 2014, 15. martā]

⁴ Liepājas teātris. *Režisori: Mārtiņš Eihe*. Pieejams: <http://liepajasteatris.lv/martins-eihe/> [Skatīts: 2014, 15. martā]

⁵ Liepājas teātris. *Izrādes*. Pieejams: <http://liepajasteatris.lv/arabu-nakts/> [Skatīts: 2014, 15. martā]

⁶ Kultūra Daugavpils. *Pilsētas viesis: M. Čehova Rīgas Krievu teātris*. Pieejams: http://www.kultura.daugavpils.lv/index.php?option=com_content&view=article&catid=69:saites&id=485:pilsta-s-viesis-mehova-rgas-krievu-tetris [Skatīts: 2014, 14. martā]

sociologs, vēsturnieks un rakstnieks Svens Hillenkamps (*Sven Hillenkamp*) uzsver, ka šajā laikmetā mīlestība ir ieguvusi pārmērīgas brīvības nozīmi, t.i., mīlestība nozīmē tikai mīlestību, nevis nākotni vai kopā dzīvošanu.⁷

Rolanda Šimmelpfenniga luga „Šeit un tagad” tika sarakstīta pēc vācu teātra režisora Jirgena Goša (*Jürgen Gosch*) lūguma. Jirgens Gošs (1943 – 2009), kurš piederēja pie nozīmīgāko vācu modernā teātra režisoru paaudzes, lūdza dramaturgu sarakstīt lugu, kuru būtu iespējams iestudēt uz jaunās un modernās Cīrihes teātra kuģu būvētavas (*Schiffbauer*) skatuves, kā rezultātā radās „Šeit un tagad” - luga, kuru iestudēt būtu iespējams jebkur.⁸ Laikrakstā *Die Neue Züricher Zeitung* Barbara Villigere Heiliga (*Barbar Villiger Heilig*) salīdzina R. Šimmelpfennigu ar austriešu rakstnieku Pēteri Handki (*Peter Handke*) un vācu novelistu Boto Štrausu (*Botho Strauss*), piebilstot: ”Šimmelpfennigs ļauj vai nu aizplūst tagadnei, vai arī izšķīst pagātnē un nākotnē vienlaikus”. Martins Halters (*Martin Halter*), rakstot *Frankfurter Allgemeine* avīzei, apstiprina, ka „Šimmelpfenniga ”Šeit un tagad” brīnišķīgi tiek anulēts laiks un telpa.” M. Halters uzsver, ka šī luga ir sarežģīta, vienlaikus jautra un noslēpumu pilna, piebilstot, ka lugas autors ir viens no talantīgākajiem vācu dramaturgiem un „Šeit un tagad” ir sarakstīta „pasakainā, koncentrētā un komiskā atsvešinātības stilā.”⁹ Žurnālists Matias Heine (*Matthias Heine*) *Die Welt* raksta, ka „luga sastāv no mākslinieciskas tekstūras, kas veidota no maziem atstāstījumiem, poētiskiem aprakstiem un dialogu fragmentiem”, taču akcentē, ka Šimmelpfenniga valoda, iespējams, ir pārāk poētiska, to pamatojot ar savu viedokli, ka pārāk izskaistināts teksts var novirzīt uzmanību no svarīgākā, t.i., teksta jēgas, galvenās domas.¹⁰ Vācu literatūras zinātniece un dramaturģe Kristiāna Rākova (*Christian Rakow*) teātra kritikas portālā *Nachtkritik* uzsver, ka šis liriskais, zaudējuma un ilgu caurvītais darbs stāv līdztekus autora visvairāk panākumus guvušajiem darbiem, tostarp arī darbam „Sieviete no pagātnes”.¹¹

Teksts ir plūstošs un aizraujošs, bagātīgi izmantotie epiteti skaidri un precīzi raksturo konkrēto tēlu, taču var arī ierobežot lasītāja fantāziju. Teksts ir dramaturģisks materiāls, un

⁷ Hillenkamp, Sven. *Das Ende der Liebe: Gefühle im Zeitalter unendlicher Freiheit*. Bonn: VG Bild- Kunst, 2009. S. 295.

⁸ *Nachtkritik*. Das unabhängige Theaterportal [Turpmāk: *Nachtkritik*]. *Hier und Jetzt – Mit postmoderner Leichtigkeit tischt Roland Schimmelpfennig an einer Hochzeitstafel die literarischen Traditionen auf*. Pieejams: <http://www.nachtkritik-stuecke09.de/roland-schimmelpfennig/stueckkritik> [Skatīts: 2014, 21. martā]

⁹ Turpat.

¹⁰ Heine, Matthias. *Dafür verpasste Christine Schorn sogar ihren Filmpreis*. *Die Welt*. 2008, 1.maijs. Pieejams: <http://www.welt.de/kultur/theater/article1954965/Dafuer-verpasste-Christine-Schorn-sogar-ihren-Filmpreis.html> [Skatīts: 2014, 21. martā]

¹¹ *Nachtkritik*. Pieejams: <http://www.nachtkritik-stuecke09.de/roland-schimmelpfennig/stueckkritik> [Skatīts: 2014, 21. martā]

teksta specifika parādās autora liriskajā rakstības stilā un izteiktā mākslinieciskās izteiksmes līdzekļu lietojumā.

„Šeit un tagad” ir luga vienā cēlienā, šajā darbā savu nozīmi zaudē laiks un telpa. Viena cēliena laikā, šo pašu kāzu svinību laikā notiek gadalaiku maiņa, kas simbolizē mīlestības un uzticības norietu. Pavasara fāze atrodas ārpus darba robežām, taču ir skaidrs, ka tā ir eksistējusi un ka šajā fāzē Katja un Georgs iemīlējās viens otrā. Lugas sākumā ir vasara – kāzu svinības zem klajas debess, taču, kad Katja iepazīst savu mīļāko, Martinu, sākas rudens, mīlestība noriet, lapām krītot, tad pienāk ziema, un mīlestība ir sasalusi, izbeigusies pavisam.¹²

¹² Laudahn, Christine. *Zwischen Postdramatik und Dramatik: Roland Schimmelpfennigs Raumentwürfe*. Tübingen: Narr Francke Attempto Verlag, 2012. S. 182.

2. LUGAS „ŠEIT UN TAGAD” ANALĪZE

Mūsdienās liela daļa tulkotāju atzīst, ka, pirms pašas tulkošanas sākšanas, tulkotājam būtu jāveic teksta analīze. Tikai tā ir iespējams pārliecināties, ka tulkojamais teksts ir ticis pilnīgi un pareizi saprasts.¹³ Tulkotāji un tulkošanas zinātnieki piedāvā dažādas teksta analīzes shēmas. Par vienu no tulkošanas analīzes pamatlicējiem tiek atzīts vācu valodnieks Hanss Vermērs (*Hans Vermeer*). Hansa Vermēra skopa teorija uzsver tulkošanas pragmatiskos aspektus, uzskatot, ka mērķteksta tipu un formu nosaka funkcija, kuru paredzēts īstenot jaunajā kontekstā. Avotteksts šādā gadījumā tiek skatīts kā informācijas piedāvājums. Tulkotājam tas ir jāpārtulko, izvēloties tās pazīmes, kuras vistuvāk atbilst mērķsituācijas prasībām.¹⁴ Vācu tulkošanas zinātniece Kristiāna Norda piedāvā tulkošanas analīzes shēmu, kura, no vienas puses, balstās uz Hansa Vermēra skopa teoriju, taču vienlaikus no tās norobežojas, mazinot vienpusīgu orientēšanos uz mērķa tekstu. Bakalaura darba ietvaros tulkotās lugas „Šeit un tagad” analīze tika veikta, balstoties uz K. Nordas tulkošanas analīzes shēmu, jo bakalaura darba autorei bija svarīgi pilnībā izpētīt avottekstu, lai izprastu tā saturu un tajā aprakstīto sabiedrības atspoguļojumu.

K. Norda teksta analīzi iedala trijās kategorijās – kategorija, kas pēta teksta ārējos faktorus, kategorija, kas pēta teksta iekšējos faktorus, kā arī atsevišķi izdalīta tiek teksta ietekme.¹⁵

Teksta ārējo analīzi K. Norda piedāvā veikt pēc sekojošajiem punktiem:

- **kas** ir teksta autors,
- **kādam nolūkam** radīts šis teksts, jeb kāds ir teksta mērķis,
- **kam** paredzēts šis teksts jeb kas ir saņēmējs/lasītājs;
- **kādā veidā** tas tiek nodots saņēmējam vai kā tas tiek pasniegts;
- **kur** vai kādā kultūrā teksts ir tapis;
- **kad** teksts ir tapis;
- **kāpēc** jeb kādam iemeslam/gadījumam teksts tika radīts;
- **kāda** ir teksta funkcija?¹⁶

¹³ Nord, Christiane. *Text Analysis in Translation. Second Edition*. Amsterdam: Editions Rodopi B.V., 2005, p. 1.

¹⁴ Latvijas Zinātņu akadēmija. *Akadēmiskā terminu datubāze*. Pieejams:

<http://termini.lza.lv/term.php?term=skopa%20teorija&list=skopa%20teorija&lang=LV> [Skatīts: 15. maijā]

¹⁵ Nord, Christiane. *Fertigkeit Übersetzen. Ein Kurs zum Übersetzenlehren und -lernen*. Berlin: BDÜ Fachverlag, 2010. S.74. [Turpmāk: *Fertigkeit Übersetzen*]

¹⁶ *Fertigkeit Übersetzen*, S. 74.

Savukārt kā teksta iekšējās analīzes jautājumus šajā modelī izdala:

- **par ko** tas ir jeb kāda ir tekstā atspoguļotā tēma;
- **kas** ir tas, ko mēs uzzinām, izlasot tekstu – kādu informāciju tas mums sniedz;
- **kas nē** jeb kas ir tas, ko mēs neuzzinām no teksta, bet jūtam to intuitīvi (respektīvi, tā informācija, kas lasītājam ir pašsaprotama);
- **kādā secībā** tiek atspoguļota informācija (teksta kompozīcija);
- **kādi** neverbālie elementi sastopami tekstā (piemēram, ilustrācijas, tabulas, grafiki, logotipi, mākslinieciskais noformējums);
- **ar kādiem vārdiem** jeb kāda ir leksika, māksliniecisko izteiksmes līdzekļu lietojums (metaforas, salīdzinājumi, vārdu spēles);
- **kāds** ir teikumu lietojums (sintakse);
- **kādā tonī** jeb kāds ir valodas skanējums;
- **kāda ir teksta iedarbība?**¹⁷

2.1. Teksta analīze pēc ārējiem faktoriem.

- Kas ir teksta autors?

Teksta autors ir Rolands Šimmelpfennigs, viens no ietekmīgākajiem mūsdienu vācu dramaturgiem. (Skat. 1. nodaļu)

- Kādam nolūkam radīts šis teksts?

Teksta mērķis ir mūsdienu sabiedrības aplūkošana no kritiska skatu punkta. Dramatiskais darbs, kura analīze bija jāveic bakalaura darba ietvaros, tika sarakstīts konkrētam teātra iestudējumam (Skat. 4. lpp), tāpēc arī tas uzskatāms par teksta nolūku.

- Kas ir teksta saņēmējs/lasītājs?

Luga pašos pamatos ir dramatisks sacerējums, literārs darbs, kas ir paredzēts lasīšanai un iespējamai režisora interpretācijai. Ņemot vērā, ka luga tika sarakstīta pēc režisora Jirgena Goša lūguma (Skat. 4. lpp), tad par lugas „Šeit un tagad” primāro saņēmēju/lasītāju var uzskatīt J. Gošu. Neskatoties uz to, luga pēc tam tika vairākas reizes publicēta, tāpēc par teksta saņēmēju/lasītāju ir uzskatāms jebkurš, kurš izlasījis šo darbu. Kaut arī teātra iestudējumā izmantotais lugas teksts patiesībā ir pakļauts

¹⁷ Fertigkeit Übersetzen, S. 74.

režisora interpretācijai, iestudējuma pamatā ir lugas oriģinālais teksts, tāpēc par teksta saņēmēju var uzskatīt arī teātra skatītāju.

- Kādā veidā teksts tiek nodots saņēmējam?

Lugā var izšķirt divu veidu tekstu, t.i., tēlu runu un remarkas. Tēlu runa tiek rakstīta ar mērķi kļūt par tēlu savstarpējās sazināšanās līdzekli teātra iestudējumā. Savukārt tekstam remarkās, kurš teātra skatītājam netiek atklāts, par mērķauditoriju kļūst teksta lasītājs. Teksts remarkās, kas atklāj autora paskaidrojumus par situāciju, tēlu rīcību, izturēšanos un raksturiem, ir domāts lasīšanai, tieši tāpēc var būt garāks un sarežģītāks, nekā teksts tēlu runā.

- Kur, kādā kultūrā teksts ir tapis?

Teksts ir sarakstīts Vācijā, par teksta mērķauditoriju ir uzskatāms vācu valodu pārvaldošs lasītājs.

- Kad teksts ir tapis?

Teksts ir tapis mūsdienās. Lugas pirmiestudējums notika 2008. gadā, īsi pēc tam, kad teksts tika sarakstīts.

- Kāpēc jeb kādam iemeslam/gadījumam teksts tika radīts?

Luga „Šeit un tagad” tika sarakstīta konkrētam iestudējumam (Skat. 4. lpp)

- Kāda ir teksta funkcija?

K. Norda uzsver, ka, pat ja autors, rakstot tekstu, tā lasītājam mēģinājis adresēt arī teksta funkciju, nav nekādas garantijas, ka šī funkcija sasniegs lasītāju.¹⁸ Teksta funkcija katram teksta lasītājam ir individuāla.

2.2. Teksta analīze pēc iekšējiem faktoriem.

- Kāda ir tekstā atspoguļotā tēma?

Darbā tiek atspoguļotas vairākas tēmas. Jau darba nosaukums „Šeit un tagad” netieši norāda uz to, ka lugas problemātika attiecas uz mūsdienām. Kā uzskata pats autors „Lugās tiek parādītas laikmeta problēmas, galvenokārt tajās tiek attēloti paši cilvēki un viņu vēlmes, ilgas, pūles, kļūdas, bailes, viņu neiecietība un nežēlība – un tas jau ir pietiekami sarežģīti.”¹⁹ Lugas galvenā tēma ir mīlestība un nodevība, taču katrs varonis līdz nes savu stāstu, katrs varonis pārstāv savu tēmu un problemātiku.

¹⁸ Fertigkeit Übersetzen, S. 77.

¹⁹ Schimmelpfennig, Roland. *Wie man über Theaterstücke schreibt*. Der Tagesspiegel. 2009, 19. ap. Pieejams: <http://www.tagesspiegel.de/kultur/roland-schimmelpfennig-wie-man-ueber-theaterstuecke-schreibt/1500042.html> [Skatīts: 2014, 11. maijā]

- Kas ir tas, ko mēs uzzinām, izlasot tekstu?

Luga „Šeit un tagad” ir mūsdienu dramaturģijas darbs. Šādos darbos bieži ir grūti noteikt konkrētu tēmu, kā arī mūsdienu dramaturģi mēdz rakstīt par tēmām, kas skar ikdienišķas darbības un problēmas. Arī šajā darbā nav daudz jaunas informācijas, kuras iegūst teksta lasītājs.

- Kas nē?

Tekstā vairākkārt ir pieminētas filmu zvaigznes (piemēram, Odrija Hepberna, Katrīna Denēva), arī filma „Romas brīvdienas” (*Ein Herz und eine Krone*). Martins vairākas reizes uzsver, ka Katja viņam atgādina Odriju Hepbernu filmā „Romas brīvdienas”. Ja teksta lasītājam nav nojausmas, kas ir jau iepriekšpieminētā aktrise vai filma, tad ir grūti vizualizēt Katjas tēlu, ko savā fantāzijā rada Martins.

- Kādā secībā tiek atspoguļota informācija?

Lugas kompozīcija veidota vienā cēlienā pēc nepārtrauktā kāpinājuma principa. Sižets veidojas kā nemitīga cīņa, kas attīstās no sīkām un lielām sadursmēm, svarīgākās no tām atklājot lugas noslēgumā. Kā savdabīgu teksta kompozīcijas elementu var uzskatīt laika neesamību. Autors savā darbā atteicies no laika, viena kāzu mielasta laikā ļaujot notikt gadalaiku maiņai, pagātni saplūdinot ar tagadni un nākotni. Gadalaiku maiņa iegūst simbolisku nozīmi, t.i., tā apzīmē mīlestības un uzticības norietu.

- Kādi neverbālie elementi sastopami tekstā?

Tekstā nav sastopami neverbālie elementi.

- Kāda ir leksika, māksliniecisko izteiksmes līdzekļu lietojums?

Autora leksika ir bagāta, tekstā tiek izmantoti daudz mākslinieciskās izteiksmes līdzekļu, piemēram:

- ✓ **epitēti:**

- kaili koki (*kahle Bäume*),
- plosošas, kvēlojošas sāpes (*rasender, glühender Schmerz*),
- sudrabainas zivis (*silberne Fische*),

- ✓ **metaforas**

- bites dziesma (*das Lied von der Biene*),
- mēness pacēlies plaukstas platumā virs horizonta (*der Mond steht schon eine ganze Handbreit über dem Horizont*),

- ✓ **uzskaitījums**
 - nomaļa pļava / pelašķi un magones / āboliņš un rudzupuķes / stiebri un salmi
(*eine wilde Wiese / Schafgarbe und Mohn / Klee und Kornblumen / Gräser und Halme*),
 - ezerā / dīķī / peļķē (*in einem See / in einem Teich / in einer Lache*),
- ✓ **salīdzinājums**
 - būt kā drudzī (*wie im Fieber sein*)
- ✓ **divkāršojums**
 - snieg un snieg (*es schneit und schneit*)
 - kā tad, kā tad (*wie denn, wie denn*)
- ✓ **antitēze**
 - tagad vai nekad (*jetzt oder nie*)
 - par vēlu, par agru (*zu spät, zu früh*)

Autors tekstā izmanto arī daudz īpatnējos leksikas slāņus:

- ✓ **poētismi**
 - pasaules radīšana (*die Schöpfung der Welt*)
 - ✓ **sarunvalodas vārdi**
 - memmesdēliņš (*Futzi*)
 - ✓ **žargonismi**
 - sūds, sūda lieta (*Schiff, Scheißding*)
 - ✓ **vienkāršrunas vārdi**
 - muldoņa (*Schwätzer*)
 - ✓ **onomatopoēze**
 - trkš (*ratsch*)
 - sīkšana, sanēšana (*sirren, summen*)
 - ✓ **apvidvārdi**
 - sagājusi sviestā, kukū (švābu dialektā: *brunzdumm, plemmplemm*)
 - ✓ **eifēmismi**
 - grūti panesams (aizstāj vārdu resns, *schwer zu tragen*)
- Kāds ir valodas skanējums?
Lugas autors remarkās mēdz norādīt intonāciju, kādā jārunā kādai no lugā darbojošajām personām.

TULKOJAMAIS TEKSTS: *INGRID vergnügend*

MĒRĶA TEKSTS: *INGRĪDA priecīgi*

TULKOJAMAIS TEKSTS: *TILO gereizt*

MĒRĶA TEKSTS: *TILO nokaitināts*

- Kāds ir teikumu lietojums?

Tekstā tiek izmantoti daudz sintakses elementu un vienību. Autors raksta gan vienkāršos, gan saliktos teikumos. Kā teksta īpatnību var uzskatīt vācu valodas normu teikumus veidot garus un sarežģītus, tos atdalot ar komatu. Lugas „Šeit un tagad” teksta īpatnība ir autora iecere par teksta sadalījumu rindās.

TULKOJAMAIS TEKSTS:

Schnecken.

Langsam.

Käfer.

Mäuse.

Vier Finger breit

steht jetzt die Sonne

über dem Horizont...

Lai saglabātu autora ieceri par teksta formas īpatnībām, tulkošanas procesā par vienu no uzdevumiem tika izvirzīta tulkojumā teksta rindu sadalījuma saglabāšana.

MĒRĶA TEKSTS:

Gliemeži.

Lēnām.

Vaboles.

Peles.

Četru pirkstu platumā

tagad stāv saule

virs horizonta.

2.3. Teksta iedarbība.

Luga pēc tās pirmiestudējuma saņēma plašu publikas atzinību (lai iegūtu informāciju par teātra kritiķu recenzijām, skat. 1. nodaļu)

3. TULKOŠANAS PROBLEMĀTIKA DARBĀ „ŠEIT UN TAGAD”

Daudz tulkotāju, veicot savu darbu, saskaras ar dažādu tulkošanas procesa problemātiku, taču sistemātisku kategorizāciju ir izstrādājuši tikai pāris tulkošanas zinātnieku, tai skaitā arī Kristiāna Norda. Bakalaura darba ietvaros jau ir veikta lugas „Šeit un tagad” analīze pēc Kristiānas Nordas izstrādātās shēmas (skat. 2. nodaļu). Tulkošanas problēmas ir ļoti dažādas un daudzpusīgas, katra tulkotāja izstrādātā shēma var būt atšķirīga, ņemot vērā tulkošanas zinātnieku izpratni par tulkošanas problēmu klasifikāciju. Izsakot vienā valodā rakstītu tekstu ar citas valodas līdzekļiem, problemātikas apzināšana ir svarīga, jo tā parāda, vai tulkotājs ir pilnīgi sapratis teksta būtību, saturu un nozīmi. Analizējot atsevišķu tulkošanas zinātnieku izstrādātās tulkošanas problemātikas shēmas, arī šoreiz par visatbilstošāko tika izvēlēta Kristiānas Nordas tulkošanas problemātikas kategorizācija.

Kristiāna Norda tulkošanas problēmas iedala četrās kategorijās:

1. No izejošā teksta atkarīgās tulkošanas problēmas.
2. Pragmatiskās tulkošanas problēmas.
3. Kultūras pāru specifiskās tulkošanas problēmas.
4. Valodu pāra specifiskās tulkošanas problēmas:
 - leksika,
 - sintakse.²⁰

3.1. No izejošā teksta atkarīgās tulkošanas problēmas

No izejošā teksta atkarīgās tulkošanas problēmas ir sarežģījumi, kas rodas, tulkojot tieši konkrēto tekstu. K. Norda šīs problēmas apzīmē kā „universālas”, jo tās var parādīties katrā tekstā, neatkarīgi no valodas, no kuras tiek tulkots.²¹ Arī R. Šimmelpfenniga dramatiskajā darbā „Šeit un tagad” var izdalīt no izejošā teksta atkarīgās tulkošanas problēmas. Kā piemēru var minēt autora iecerī atsevišķus lugas teksta fragmentus sadalīt vairākās rindās.

²⁰ Loogus, Terje. *Kultur im Spannungsfeld translatatorischer Entscheidungen. Probleme und Konflikte*. Berlin: SAXA Verlag, 2008. S. 100.

²¹ Turpat.

TULKOJAMĀIS TEKSTS:

*Sie,
Katja,
wird ihn,
Martin,
in einem Elektromarkt begegnen.
In einem Elektromarkt
hat alles angefangen.²²*

Tā kā viens no bakalaura darbā izvirzītajiem uzdevumiem bija autora iecerētā rindu sadalījuma saglabāšana, grūtības sagādāja vācu un latviešu valodas atšķirīgā teikumu uzbūve un gramatika. Vācu valodā verbu nākotnes formu izsaka, izmantojot palīgdarbības vārdu *werden* personas formā un pašu darbības vārdu liekot teikuma beigās nenoteiksmē. Latviešu valodā, lai iegūtu nākotnes formu, verba nenoteiksmes celmam atkarībā no personas formas tiek pievienots piedēklis -š- vai -s- un attiecīgā galotnes forma. Vācu valodā nākotnes formu veido divi vārdi, taču latviešu valodā viens, tāpēc, pat cenšoties saglabāt autora iecerēto teksta formu, tulkojumā latviešu valodā nācas samazināt vārdu skaitu teikumā:

MĒRĶA TEKSTS:

*Viņa,
Katja,
viņu,
Martinu,
satiks elektropreču veikalā.
Elektropreču veikalā
viss sākās.*

3.2. Pragmatiskās tulkošanas problēmas

Pragmatiskajā tulkošanas kategorijā iekļaujamas tādas problēmas, kas rodas tulkojamā teksta un mērķa teksta atšķirīgo komunikācijas situāciju dēļ. Šajā kategorijā K. Norda iekļauj problēmas, kuras rodas, ja tulkojamajam un mērķa tekstam ir atšķirīgas funkcijas, vai arī

²² Schimmelpfennig, Roland. *Hier und Jetzt*. In: *Theater Theater 18: Aktuelle Stücke 18*. Frankfurt am Main: S. Fischer Verlag, 2010. S. 530. [Turpmāk: *Hier und Jetzt*]

tulkojamā teksta laiks un vieta norāda uz kultūrspecifiskām tradīcijām, kas nav saprotamas mērķa teksta uztvērējam.²³

Tulkojot lugu „Šeit un tagad”, bakalaura darba autore saskārās ar dažādām kultūras pāru specifiskajām tulkošanas problēmām. Katrai no tām tika piemeklēti atšķirīgi risinājumi. Kā piemēru var minēt ielas *Schönhauser Allee* tulkošanu latviešu valodā. TULKUJAMĀIS TEKSTS: ...dann gehst du zu Arndi in der *Schönhauser Allee* und da fragst du nach Arndt oder Arndti.

Vācu valodu pārvaldošam teksta saņēmējam, izlasot šīs ielas nosaukumu, uzreiz ir skaidrs, ka *Schönhauser Allee* ir vēsturiski nozīmīga iepirkšanās iela Berlīnes centrā. Lai mērķa tekstā būtu uztverams ielas nosaukums, tulkojumā tiek latviskots ielas nosaukums, turklāt tiek pieminēta arī Berlīne – pilsēta, kurā iela atrodas.²⁴

MĒRĶA TEKSTS: ... tad dodies uz Arno *Šēnhauzera*lejā Berlīnē, un tur vaicā Arno vai Arni.

Problēmas sagādāja arī vārda *Posthorn* tulkojums latviešu valodā. Vēsturiski *Posthorn* ir rags, kurā pūtuši pastnieki, tā signalizējot, ka viņi ir gatavi nodot pasta sūtījumu. Vēl arvien Vācijā šādi ragi ir atrodami, bet vien kā simbols uz pastkastēm. Iespējams, tas ir viens no iemesliem, kāpēc vācu kultūrā ar vārdu salikumu *pasta rags* arī ir uztverama tā īstā nozīme. Latviešu kultūrā šāds vārdu salikums nav sastopams, turklāt vārdam *rags* arī ir piemeklējamas vairākas nozīmes, tādēļ autore izvēlējās vārdu *Posthorn* tulkot kā *pastnieka taure*.

Rolands Šimmelpfennigs savā darbā ir iekļāvis daļu no vācu kultūrā atpazīstamās dziesmas bērniem „*Mit Fingerchen*”. Ņemot vērā, ka no šīs dziesmas autors ir iekļāvis tikai piecas rindiņas un pārējo dziesmas daļu pierakstījis klāt pats, autore necentās latviešu kultūras pārstāvim darīt zināmu dziesmas izcelsmi, jo dziesmas izcelsmes uztveršana avota tekstā ir mazsvarīga.

Interesants ir lugā vairākkārt pieminētais *die Mücke* tēls. *Die Mücke* īstais tulkojums latviešu valodā ir “ods”, tomēr darba autore jau sākumā pamanīja, ka tēlam *die Mücke* ir simboliska nozīme, un šim tēlam būtu jābūt sieviešu dzimtē.

TULKUJAMĀIS TEKSTS:

*In einem See,
in einem Teich,
in einer Lache,
nicht weit von hier,
in diesen Minuten
schlüpft in diesen Minuten*

²³ Kultur im Spannungsfeld translatorischer Entscheidungen. Probleme und Konflikte, S. 100.

²⁴ Hier und Jetzt, S. 570.

die Stechmücke.²⁵

Cilvēkam, kuram vācu valoda ir dzimtā valoda, uzreiz būtu uztverama *die Mücke* dzimte, jo vācu valodā artikuls *die* apzīmē sieviešu dzimti, un, vēloties saglabāt autora ieceri un uzskatot, ka šajā vietā nozīme ir kukaiņa dzimtei, nevis sugai, autore izvēlējās burtisko tulkojumu *ods* aizstāt ar citu kukaini, kas latviešu valodā ir sieviešu dzimtē, t.i., *ziedmušu*.

MĒRĶA TEKSTS:

Kādā ezerā,
kādā dīķī,
kādā peļķē
netālu no šejienes
šajās minūtēs izšķēļas
ziedmuša.

Vairāku ziedmušu sugu kāpuri dzīvo ūdenī, un, kad pienāk laiks, tie tiešām izšķēļas no kūniņas. Ņemot vērā, ka vēlāk tekstā parādās arī *die Fliege* tēls, kas latviskajā tulkojumā patiešām apzīmē *mušu*, darba autore to savukārt iztulkoja kā *odu*. Kaut gan *die Fliege* vācu valodā arī ir sieviešu dzimtē, bet *ods* latviešu valodā – vīriešu, *die Fliege* tēls ir pieminēts tikai vienu reizi un šajā gadījumā dzimtei nav nozīmes, tāpēc latviskajā tulkojumā *oda* un *mušas* tulkojumu samainīšana ar vietām bija efektīvs risinājums.

Arī *der Tod* tēla dzimtei ir būtiska nozīme. Artikuls *der* vācu valodā apzīmē vīriešu dzimti un *der Tod*, tulkojot latviešu valodā, ir *nāve*.

TULKOJAMĀIS TEKSTS:

Da kommt der Tod:
der Fiedler auf den Knochen
...
ein kahles Gerippe
*in einer alten Kutte*²⁶

MĒRĶA TEKSTS:

Tur nāk nāve:
čīgātājs uz kauliem
ar dobjām acīm
...
kails ģindenis
vecā paltrakā

²⁵ *Hier und Jetzt*, S. 526.

²⁶ Turpat, S. 559.

Rietumu kultūrā nāves tēls ir vīriešu dzimtē, kas patiešām tiek asociēts ar kailu ģindeni, savukārt latviešu kultūrā nāves tēls asociējas ar sievieti. Tomēr mūsdienu Latvijā nāves tēls ir ieguvis arī šo rietumniecisko nozīmi, *nāve* ir kļuvusi par tēlu bez noteiktas dzimtes, tāpēc arī latviešu valodas pratējam būs uztverams *nāves* kā *čīgātāja* un *ģindeņa* raksturojums.

3.3. Kultūras pāru specifiskās tulkošanas problēmas

Kultūras pāru specifiskās tulkošanas problēmas rodas, ja abi teksti, t.i., tulkojamais teksts un mērķa teksts, pārstāv divas atšķirīgas kultūras. Šādos gadījumos var sastapties ar atšķirīgām teksta uztvērēju izpratnēm par paražām jeb ieradumiem un normām. Dažādām kultūrām ir atšķirīgas eksistences formas, kas veido to uztveri par pasauli. Kā piemēru var minēt nīderlandiešu sociālpsihologa Gērtas Hofstedes izstrādāto *sīpola diagrammas* modeli. G. Hofstedes piedāvātajā modelī kultūras reālijas iedalās četrās kategorijās: simbolos, varoņos, rituālos un vērtībās.²⁷ Lai oriģinālā darba tulkojums būtu pilnīgi uztverams atšķirīgās kultūras mērķauditorijai, oriģinālajā tekstā sastopamajām normām un paražām būtu jābūt nolasāmām un uztveramām arī darba tulkojumā. Lai to nodrošinātu, darba tulkotājam šīs normas bieži ir jāpārnes no vienas kultūras uz otru. Šīs pamatoti ir visgrūtāk pārtulkojamās lietas, jo prasa plašas kultūras un sociālās dzīves zināšanas vismaz divās kultūrās.²⁸

Lugas tekstā aprakstītās kultūras reālijas, kas atšķirīgas kultūras pārstāvim varētu būt nenolasāmas, ir laulību tradīcijas un, piemēram, baltā līgavas kleita, arī līgavas plīvurs. Gan vācu, gan latviešu kultūrā kāzu tradīcijas ir līdzīgas, tāpēc tulkošanas procesa laikā nenācās saskarties ar kultūras pāru specifiskajām tulkošanas problēmām. Ja teksts būtu jātulko uz kādu citu kultūru, piemēram, japāņu, tulkotājam būtu jāmēģina pārnest vācu kultūras kāzu tradīcijas uz mērķauditorijas kultūru. Japānā līgavai nav pieņemts vilkt kāzu kleitu baltā krāsā, jo balta krāsa simbolizē nevis nevainību un šķīstību, kā rietumu kultūrā, bet tieši pretēji – sēras.

²⁷ Hofstede, Geert, Hofstede, Gert Jan, Minkov, Michael. *Cultures and Organizations: Software of the Mind*. 3rd Edition. New York: McGraw-Hill. 2010, p. 7.

²⁸ Nord, Christiane. *Textanalyse und Übersetzen. Theoretische Grundlagen, Methode und didaktische Anwendung einer übersetzungsrelevanten Textanalyse*. Berlin: BDÜ Service Verlag, 2009. S. 182.

3.4. Valodu pāra specifiskās tulkošanas problēmas

Šajā sadaļā tiek ietvertas problēmas, kas rodas no strukturālām atšķirībām divās valodās. Valodas, atšķirībā no tā, pie kādas valodu saimes tās pieder, veido atšķirīgas gramatikas, sintakses un leksikas struktūras.²⁹

- Leksika.

Šī ir kategorija, kas sevī ietver no izejošā teksta atkarīgās tulkošanas problēmas, kas saistītas ar vācu un latviešu valodu pāri lugā, piemēram, frazeoloģismu atveide. Tulkojot lugu „Šeit un tagad”, tika veikta arī valodu pāra specifisko tulkošanas problēmu analīze, kā piemēram frazeoloģismu, superlatīva un vietniekvārdu atveidošanu latviešu valodā.

R. Šimmelpfenniga leksika ir bagāta un izteiksmīga, un lugas autors darbā ietvēris arī daudz frazeoloģismu. Kā piemēru var minēt frazeoloģisma *Wie gedrückt lügen*³⁰ atveidi latviešu valodā. Pilnībā uztverot šī frazeoloģisma nozīmi, turklāt tulkotajā tekstā saglabājot vācu vārda *lügen* tiešo nozīmi, t.i., melot, šim frazeoloģismam tika atrasts ekvivalents latviešu valodā – *melot tā, ka ausis kust*. Citādāku tulkošanas problēmu risinājumu nācās piemeklēt frazeoloģismam *in der Frage kommen*.

TULKOJAMĀIS TEKSTS: ...aber das kommt überhaupt nicht in der Frage, daß ich das ändere.³¹

Lai latviešu valodā rakstītā tulkojuma lasītājs uztvertu šī frazeoloģisma nozīmi, nācās paturēt tikai tā pārnesto un pilnībā atmetot tiešo nozīmi.

MĒRĶA TEKSTS: ...bet man pat prātā nenāk, ka es to varētu mainīt.

Valodu pāra kategorija ietver arī skaņu atveidošanas problemātiku, tostarp izsaukmes vārdu tulkojumu latviešu valodā.

TULKOJAMĀIS TEKSTS:

ILSE: *Mann!*³²

Lai teksta saņēmējs/lasītājs uztvertu vārdu *Mann*, kura nozīme vācu valodā ir *vīrietis, cilvēks, vīrs* un tomēr mainās, kļūstot par izsaukmes vārdu, tulkojuma autore to izvēlējās atveidot kā latviešu vārdu *ārprāts*.

MĒRĶA TEKSTS:

ILZE: Ārprāts!

²⁹ *Hier und Jetzt*, S. 527.

³⁰ Turpat.

³¹ Turpat.

³² Turpat.

Tulkojot lugu "Šeit un tagad", problēmas sagādāja personas vietniekvārdu atšķirīgās locīšanas paradigmas un to lietojuma biežums vācu un latviešu valodā. Piemēram, vācu valodā, lokot vietniekvārdu *sie* ģenitīvā, mainās tā sakne (*ihr-*), savukārt, lokot attiecīgo vārdu latviešu valodā, tā sakne ir nemainīga (*viņa-viņas*) R. Šimmelpfennigs blīvi lietojis personas vietniekvārdus atšķirīgās formās, tomēr latviešu valodā pārlieku blīvs personas vietniekvārdu lietojums nav tipisks un ir uzskatāms par stila kļūdu, tāpēc tulkojot šo piemēru, oriģinālā lietoto četru personas vietniekvārdu vietā atstāti divi.

TULKOJAMĀIS TEKSTS:

er umwirbt sie,
*er schreibt ihr lange Briefe.*³³

MĒRĶA TEKSTS:

viņš viņu aplido,
raksta garas vēstules.

Citā piemērā vietniekvārdiem pa vidu tiek ievietots cits vārds, lai tie neatrastos viens otram blakus un to atkārtotais lietojums nebūtu tik uzkrītošs.

TULKOJAMĀIS TEKSTS: *überall sucht sie ihn.*³⁴

MĒRĶA TEKSTS: visur viņa meklē viņu.

Savukārt šajā piemērā personas vietniekvārdus nācās gan aizstāt ar personvārdiem, gan tos izlaist pavisam. Tā rezultātā mazliet mainījās teksta forma, taču saturs joprojām bija uztverams, turklāt mērķis bija panākts - personas vietniekvārdu lietojums ievērojami neatšķīrās no latviešu valodā pieņemajām normām.

TULKOJAMĀIS TEKSTS:

...und sehr kurz darauf
wird sie ihn,
Martin, etwas über Vierzig,
anziehen finden,
sie wird sich stark zu ihm hingezogen fühlen
und er sich
ebenso stark
*zu ihr.*³⁵

³³ *Hier und Jetzt*, S. 534.

³⁴ Turpat, S. 541.

³⁵ Turpat, S. 530.

MĒRĶA TEKSTS:

...un jau neilgi pēc tam
viņai
Martins, nedaudz pāri četrdesmit,
šķītīs vilinošs,
viņai liksies,
ka viņš ir ļoti pievilcīgs
un Martinam
tikpat ļoti
liksies viņa.

- Sintakse.

Galvenais objekts, kas tiek pētīts šajā valodniecības nozarē, ir teikums, t.i., vārdu savienojumi un teikumu gramatiskā uzbūve. Vācu valodai ir raksturīgi gari, sarežģīti teikumi, kuros palīgteikumi tiek atdalīti ar komatu. Latviešu valodai šāda teikumu uzbūve nav raksturīga, tāpēc vietām avottekstā sastopamie saliktie teikumi tika sadalīti vairākos atsevišķos teikumos.

TULKOJAMĀIS TEKSTS:

MARTIN: *Ich habe mir, nachdem ich sie angesprochen hatte – in dem Elektromarkt -, zur Belohnung ein Eis gekauft, ein Eis am Stiel, das hatte ich seit Jahren nicht gemacht, ich stand da in der Sonne...*³⁶

MĒRĶA TEKSTS:

MARTINS: Pēc tam, kad es biju viņu uzrunājis – elektropreču veikalā – es sev kā atalgojumu nopirku saldējumu, saldējumu uz kociņa. Tā es gadiem ilgi nebiju darījis, es stāvēju saulē...

Vācu valodā lieto kolu, lai iezīmētu teikuma dalījumu divās daļās, norādot uz to, ka sekos uzskaitījums, vai arī ievadot paskaidrojumu.

TULKOJAMĀIS TEKSTS:

*Sachen wie:
Sie haben sehr schöne Augen.
Oder: Ihr Lächeln ist schön.*

³⁶ Hier und Jetzt, S. 549.

Oder: Sie haben herrliches Haar.

Oder: Das muß man etwas verblüfft sagen, als ob einem vor Überraschung

kurz die Luft wegbleibt:

*Sie sehen aber gut aus.*³⁷

Latviešu valodas gramatika nepieļauj kola lietojumu šādā situācijā, tāpēc tulkojumā tekstam tika pievienotas pēdiņas, tā pārveidojot teksta funkciju tiešajā runā:

MĒRĶA TEKSTS:

Tādas lietas, kā:

„Jums ir ļoti skaistas acis.”

Vai: „Jums ir skaists smaids.”

Vai: „Jums ir burvīgi mati.”

Vai - tas jāsaka, it kā tu būtu apstulbis, tā, it kā tev no pārsteiguma aizrautos elpa:”

Jūs gan labi izskatāties.”³⁸

Atsevišķās vietās R. Šimmelpfennigam raksturīga atteikšanās no komatu lietojuma starp vienlīdzīgiem teikuma locekļiem:

TULKOJAMĀIS TEKSTS: Oder Silviana Mangano oder Jacqueline Bisset oder

*Anouk Aimée – okay.*³⁹

Pamatojoties uz to, ka autors apzināti izvairījies no komatu lietojuma, arī mērķa tekstā šajā vietā netika likti komati, kaut arī tas neatbilst latviešu valodas gramatikas likumiem:

MĒRĶA TEKSTS: Vai Silviana Mangano vai Žaklīna Biseta vai Anuka Emē vai Anna

Manjani – okay.

³⁷ *Hier und Jetzt*, S. 548.

³⁸ Turpat.

³⁹ Turpat.

NOBEIGUMS

Bakalaura darba „Rolanda Šimmelpfenniga lugas „Šeit un tagad” tulkojums latviešu valodā” ietvaros tika veikta lugas „Šeit un tagad” analīze, izzināta dramatiskā darba problemātika, kā arī veikts kvalitatīvs lugas tulkojums.

Bakalaura darba mērķis tika sasniegts, balstoties uz vācu tulkotājas un tulkošanas zinātnieces Kristiānas Nordas izstrādātajiem teksta un tā problemātikas analīzes modeļiem. Lugas analīze palīdzēja pilnībā izprast avottekstu; tulkošanas problēmas tika grupētas četrās kategorijās: no izejošā teksta atkarīgās tulkošanas problēmas, pragmatiskās tulkošanas problēmas, kultūru pāru specifiskās tulkošanas problēmas, kā arī valodu pāra specifiskās tulkošanas problēmas, kas ietver gan darba leksikas, gan sintakses analīzi.

Ņemot vērā, ka Rolands Šimmelpfennigs ir mūsdienu dramaturgs, bakalaura darba autore saskārās ar zinātniskas un analītiskas literatūras trūkumu, kas pētītu dramaturgu, viņa rakstības stila īpatnības un nozīmi vācu teātra kultūrā. Lai veiktu šo kritēriju analīzi, tika izmantoti interneta resursi un arī viena monogrāfija. Lugas „Šeit un tagad” tēma bija viegli uztverama un saprotama, jo autors tekstā runā par ikdienišķām tēmām, problēmām, tomēr darba forma un autora valoda tulkošanas procesā sagādāja grūtības. Izstrādes procesā grūtības radās arī tādēļ, ka bija jūtams translatoloģijas un praktiskās tulkošanas iemaņu trūkums.

Kā bakalaura darba perspektīvo izmantojumu tā autore redz lugas iestudējumu kādā no Latvijas teātriem. Lugas sižets un problemātika ir mūsdienīga un aktuāla, ir pamats domāt, ka šī luga varētu ieinteresēt Latvijas teātra skatītāju. Bakalaura darbu ir iespējams izmantot kā informācijas avotu, ja ir radusies interese par Rolandu Šimmelpfennigu, lugas autoru, vai kā uzskates materiālu, veicot tulkojamā teksta analīzi pēc Kristiānes Nordas izstrādātās shēmas.

TĒZES

1. Rolands Šimmelpfennigs (1967) ir viens no visvairāk iestudētajiem un ietekmīgākajiem mūsdienu vācu dramaturgiem. Viņa darbi tikuši iestudēti 40 pasaules valstīs, tostarp tulkoti 21 valodā. Latvijā R. Šimmelpfenniga darbi līdz šim tikuši iestudēti trīs reizes, divas no tām – Liepājas teātrī.
2. Lugas „Šeit un tagad” galvenā tēma ir mīlestība un nodevība, tomēr katram šī darba varonim ir sava problēma, katrs no tiem nes savu stāstu. Rolands Šimmelpfennigs savās lugās attēlo laikmeta problēmas, un viņa darbu centrālā tēma ir cilvēks.
3. Lugas pirmiestudējums notika 2008. gadā Cīrihes teātrī. Luga tikusi sarakstīta pēc režisora Jirgena Goša lūguma un sākotnēji bija paredzēta konkrētam teātra iestudējumam. Teātra kritiķi gan lugu, gan tās iestudējumu ir novērtējuši ar lielu atzinību.
4. Pirms tulkošanas procesa veikšanas svarīgi ir veikt avotteksta analīzi. Ir pieejamas dažādas tulkojamā teksta analīzes shēmas, vienu no tām ir izstrādājusi arī vācu tulkotāja un tulkošanas zinātnes pētniece Kristiāna Norda. Šajā shēmā tiek izdalītas no izejošā teksta atkarīgās tulkošanas problēmas, no izejošā teksta neatkarīgās tulkošanas problēmas, kā arī ietekme uz teksta saņēmēju. K. Norda ir sistematizējusi arī tulkošanas problemātikas kategorijas. Šajā modelī ir četras kategorijas: no izejošā teksta neatkarīgās tulkošanas problēmas, pragmatiskās tulkošanas problēmas, kultūru pāra tulkošanas problēmas, kā arī valodu pāra tulkošanas problēmas.
5. Tulkošana ir sarežģīts process, tulkojot nepieciešams pielietot zināšanas dažādās jomās. Tulkotājam ir ne tikai jābūt izcilām valodu zināšanām, bet jāpārzina dažādu kultūru normas, tradīcijas un ieradumi, lai būtu iespējams veikt kvalitatīvu tulkojumu.
6. Tulkojot tekstus no vācu uz latviešu valodu, ir nepieciešams apzināt problemātiku, kas analizē valodu pāra tulkošanas specifiku. Vācu un latviešu valodu pāri atšķir leksikas un sintakses lietojums, un tulkošanas procesā problēmas var sagādāt, piemēram, pieturzīmju lietojums un personas vietniekvārdu atšķirīgās locīšanas paradigmas.

AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS

Darbā izmantoto avotu saraksts:

1. Schimmelpfennig, Roland. *Hier und Jetzt*. In: *Theater Theater 18: Aktuelle Stücke 18*. Frankfurt am Main: S. Fischer Verlag, 2010.

Darbā izmantotās literatūras saraksts:

1. Hillenkamp, Sven. *Das Ende der Liebe: Gefühle im Zeitalter unendlicher Freiheit*. Bonn: VG Bild- Kunst, 2009.
2. Hofstede, Geert, Hofstede, Gert Jan, Minkov, Michael. *Cultures and Organizations: Software of the Mind. 3rd Edition*. New York: McGraw-Hill, 2010.
3. Laudahn, Christine. *Zwischen Postdramatik und Dramatik: Roland Schimmelpfennigs Raumentwürfe*. Tübingen: Narr Francke Attempto Verlag, 2012.
4. Loogus, Terje. *Kultur im Spannungsfeld translatorischer Entscheidungen. Probleme und Konflikte*. Berlin: SAXA Verlag, 2008.
5. Nord, Christiane. *Fertigkeit Übersetzen. Ein Kurs zum Übersetzenlehren und -lernen*. Berlin: BDÜ Fachverlag, 2010.
6. Nord, Christiane. *Textanalyse und Übersetzen. Theoretische Grundlagen, Methode und didaktische Anwendung einer übersetzungsrelevanten Textanalyse*. Berlin: BDÜ Service Verlag, 2009.

Darbā izmantoto vārdnīcu saraksts:

1. Andersone, Indra, Larisa Vjaterē. *Vācu – latviešu vārdnīca: ap 75 000 vārdu*. Rīga: Avots, 2004.
2. Granta, Katrīne, Eleonora Pampe. *Vācu – latviešu vārdnīca. Otrās izdevums. Ap 52 000 vārdu*. Rīga: Liesma, 1968.
3. Grīnberga, Elza, Oskars Kalnciems, Gustavs Lukstiņš u.c. *Latviešu valodas sinonīmu vārdnīca*. Rīga: Avots, 1998.
4. Vjaterē, Larisa. *Vācu - latviešu vārdnīca: 42 000 vārdu*. Rīga: Avots, 2002.

Darbā izmantoto elektronisko avotu saraksts:

1. Duden online Wörterbuch. Pieejams: <http://www.duden.de/> (Skatīts: 18. maijā).
<http://www.tagesspiegel.de/kultur/roland-schimmelpfennig-wie-man-ueber-theaterstuecke-schreibt/1500042.html> (Skatīts: 2014, 11. maijā).
2. Kultūra Daugavpils. *Pilsētas viesis: M. Čehova Rīgas Krievu teātris*. Pieejams:
http://www.kultura.daugavpils.lv/index.php?option=com_content&view=article&catid=69:saites&id=485:pilstas-viesis-mehova-rgas-krievu-tetris (Skatīts: 2014, 14. martā).
3. Latvijas Jaunā teātra institūts. *Fokuss: vācu jaunā dramaturģija*. Pieejams:
<http://www.theatre.lv/index.php?parent=991> (Skatīts: 2014, 1. maijā).
4. Liepājas teātris. *Izrādes*. Pieejams: <http://liepajasteatris.lv/arabu-nakts/> (Skatīts: 2014, 15. martā).
5. Liepājas teātris. *Režisori: Mārtiņš Eihe*. Pieejams:
<http://liepajasteatris.lv/martins-eihe/> (Skatīts: 2014, 15. martā).
6. Nachtkritik. Das unabhängige Theaterportal. *Hier und Jetzt – Mit postmoderner Leichtigkeit tischt Roland Schimmelpfennig an einer Hochzeitstafel die literarischen Traditionen auf*. Pieejams:
<http://www.nachtkritik-stuecke09.de/roland-schimmelpfennig/stueckkritik> (Skatīts: 2014, 21. martā).
7. Schimmelpfennig, Roland. *Wie man über Theaterstücke schreibt*. Der Tagesspiegel. 2009, 19. ap. Pieejams:
<http://www.tagesspiegel.de/kultur/roland-schimmelpfennig-wie-man-ueber-theaterstuecke-schreibt/1500042.html> (Skatīts: 2014, 21. martā)
8. Tezaurs. Saidrojošā vārdnīca. Pieejams: <http://www.tezaurs.lv/sv/> (Skatīts: 2014, 18. maijā).
9. Theater Heidelberg. *Spielplan 2012*. Pieejams:
<http://www.theaterheidelberg.de/spielplan/produktion/48> (Skatīts: 2014, 15. martā).
10. Werner Theurich. *Doppelte Schimmelpfennig-Premiere: Vier Pflaumen für ein Hallelujah*. Der Spiegel. 2010, 21. nov. Pieejams:

http://www.spiegel.de/thema/roland_schimmelpfennig/ (Skatīts: 2014, 21. martā).

11. Zinātņu akadēmija. *Akadēmiskā terminu datubāze*. Pieejams:

<http://termini.lza.lv/term.php?term=skopa%20teorija&list=skopa%20teorija&lang=LV> (Skatīts: 2014, 15. maijā).

ZUSAMMENFASSUNG

„Übersetzung des Schauspiels von Roland Schimmelpfennig „Hier und Jetzt“ von Deutsch ins Lettische“ ist eine Bachelor-Thesis und bietet die Übersetzung des genannten Theaterstücks und die Analyse des Übersetzungsprozesses an. Die Autorin der Bachelorarbeit wollte dieses Theaterstück übersetzen, da Roland Schimmelpfennig einer der meistgespielten zeitgenössischen Dramatiker in Deutschland ist. Die Übersetzung könnte daher eine bedeutende Akquisition für Lettisches Theater darstellen.

Es war wichtig, eine Textanalyse vor dem Übersetzungsverfahren durchzuführen, da die Analyse ein Weg ist, wie man das richtige Verständnis über einen Textes erwerben kann. In der vorliegenden Arbeit wird das Modell der Textanalyse von Christiane Nord verwendet. Auch die Klassifizierung und Hierarchisierung der Übersetzungsprobleme sind dem Werk von Christiane Nord entnommen.

Das Ziel dieser Arbeit ist, eine qualitative Übersetzung von Roland Schimmelpfennigs Stück "Hier und Jetzt " zu leisten.

Die Arbeit besteht aus vier Kapiteln, das erste bietet eine Biographie des Autors und eine Beschreibung des Theaterstücks an, das zweite konzentriert sich auf die Textanalyse, im dritten Kapitel wird die Problematik des Textes beschreiben. Die Übersetzung des Theaterstücks „Hier und Jetzt“ ist im vierten Kapitel zu finden.

Diese Arbeit kann für alle, die sich an deutsches Theater interessieren, wie auch für diejenigen, die einen Übersetzungsprozess verfolgen wollen, so wie für Theaterregisseure, die gerne dieses Stück in lettischer Sprache aufführen könnten, interessant sein.

SUMMARY

„The Translation of Roland Schimmelfennig’s theatre play „Here and Now”” is a bachelor’s thesis offering a translation of the play and an analysis of the translation process. The author of this thesis has chosen this play for translation for the reason that its author is one of the most widely performed contemporary playwrights in Germany. The translation could therefore be a significant acquisition for Latvian theatre .

It was important to do a text analysis before starting the translation itself, since an analysis allows the translator to acquire a proper understanding of the text. During this translation the author of bachelor thesis used Christiane Nord’s model of translation-oriented text analysis. The classification and hierarchization of translation problems that was used to write this thesis was introduced by Christiane Nord.

The aim of this work is to do a qualitative translation of Roland Schimmelfennig’s play „Here and Now”.

The work consists of four chapters, the first offers a biography of the author and a description of the play, the second focuses on the text’s analysis, the third chapter summarizes some difficulties the author encountered while she translated the text. The translation of „Here and Now” to Latvian can be found in the fourth chapter.

This work can be useful to anyone interested in German drama, to those who are keen to learn more about the process of translation and to theater directors who would like to perform this play in Latvian.

PIELIKUMS

Roland Schimmelpfennig

”Hier und Jetzt”